שיטה הקדושה

א ליד לכבוד כ"א כסלו

יום ההצלה פון רבינו הקדוש בעל „דברי יואל" פון סאטמאר זי"ע

געזינגען דורך יואלי קליין און שייע גראס
עיבוד: שמילי לאנדא

דאס ליד, זיין מעשה, און די ישועה

אינהאלט

הקדמה 3
פרק א: דאס ליד 4
פרק ב: כ"א כסלו – די ישועה 6
פרק ג: די וואס האבן געמאכט דאס ליד 12

הקדמה

דאס ליד „שיטה הקדושה" איז א פריילּיך און לעבעדיג ליד, וואס די באקאנטע זינגער יואלי קליין און שייע גראס האבן ארויסגעגעבן לכבוד דעם טאג פון כ״א כסלו – דער יום ההצלה פון רבינו הקדוש בעל „דברי יואל" פון סאטמאר זי״ע, ווען ער איז ארויס פון די הענט פון די נאציס ימ״ש.

רבינו הקדוש בעל „דברי יואל" זי״ע – פונעם בילד אינעם ווידעא

אין דעם קליינעם בוך געפינט איר דריי זאכן: וואס דאס ליד זאגט און פון וואו עס שטאמט; די מעשה פון כ״א כסלו – ווי אזוי דער רבי איז ארויס פון אונגארן, געווען אין לאגער בערגן־בעלזן, און אנגעקומען קיין שווייץ; און א פאר שורות וועגן די וואס האבן געמאכט דאס ליד.

די היסטארישע פרטים זענען נאכגעקוקט געווארן אין פארלעסליכע מקורות. וואו מען ווייסט נישט קיין זיכערע פרטים, האבן מיר נישט צוגעלייגט פון זיך אליין.

פרק א

דאס ליד

דער טיטל פונעם ליד „שיטה הקדושה", פונעם ווידעא

דער ניגון

דער ניגון איז אן אלטער פריילעכער ניגון, וואס מען שרייבט צו דעם הייליגן מהר"ם שפירא פון לובלין זצ"ל. אויף דעם ניגון האט א חשוב'ער תלמיד פונעם רבי'ן, הרב ר' אפרים ניימאן ז"ל, געשריבן נייע ווערטער לכבוד כ"א כסלו.

וואס די ווערטער זאגן

דער ערשטער טייל פונעם ליד רעדט פון דער צייט ווען משיח וועט קומען. דעמאלט, זאגט דאס ליד, וועט עס זיין גוט און וואויל פאר דעם וואס האט זיך געהאלטן ביי דעם וועג פונעם רבי'ן – די „שיטה הקדושה" וואס ער האט אויסגעשטעלט אין זיין ספר „ויואל משה" – און זיך נישט אוועקגערירט דערפון. און דעמאלט וועלן אלע זען, אז דער וועג פונעם רבי'ן איז געווען דער אמת'ער דעת תורה.

דער צווייטער טייל נעמט אריין דאס אלטע ליד „דער אייבישטער איז גרויס", וואס הרב ר׳ אליעזר לעווינגער ז״ל האט געשריבן. עס לויבט דעם אייבערשטן, אז קיינער איז נישט גלייך צו אים, און עס ענדיגט מיט א שטארקן בטחון: דער אייבערשטער וואס האט געהאלפן ביז אהער, וועט ווייטער אויך העלפן.

לויט דער באשרייבונג אונטערן ווידעא, האט ר׳ אליעזר דערציילט פאר זיינע אייניקלעך, אז דאס ליד האבן זיי געזינגען אין ארבעטס־לאגער יעדן אינדערפרי אויפן וועג צו דער שווערער ארבעט, ווייל די נאציס האבן געצוואונגען די געפאנגענע צו זינגען ביים מארשירן.

די פולע ווערטער פונעם ליד זענען אפגעדרוקט אונטער דעם ווידעא אויף יוטוב, ביי דער באשרייבונג.

כ״א כסלו – די ישועה

סאטמאר

רבינו יואל טייטלבוים זי״ע איז געבוירן געווארן אין סיגעט אין יאר תרמ״ז (1887). נאך דעם וואס ער איז געווען רב אין אירשאווא און אין קראלי, איז ער געקומען אלס רב קיין סאטמאר אין שבט תרצ״ד (פעברואר 1934), און דארט אויפגעשטעלט א גרויסע ישיבה.

די דייטשן קומען קיין אונגארן

אין פרילינג תש״ד (מערץ 1944) זענען די דייטשן אריין קיין אונגארן, און באלד האט זיך אנגעהויבן די שרעקליכע צייט פאר די אידן דארט. די נאנטע מקורבים פונעם רבי׳ן האבן געזוכט א וועג אים צו ראטעווען. זיי האבן באצאלט פאר צוויי שאפערן פון א „רויטן קרייץ" אמבולאנס, אז זיי זאלן אים און א קליינע גרופע אוועקפירן קיין קלויזנבורג. דער פלאן איז נישט געלונגען: דער רבי איז געכאפט געווארן און אריינגעשטעלט אין דעם געטא פון קלויזנבורג, וואו עס איז געווען זייער שווער.

דער באן

אין בודאפעשט האט מען דעמאלט, נאך לאנגע פארהאנדלונגען מיט די דייטשן, צוזאמגעשטעלט א באן מיט אידן וואס זאל ארויספארן אין א לאנד וואס איז נישט אין קריג. דער באן ווערט

היינט גערופן „קאסטנער באן", נאכן נאמען פון ד״ר רודאלף קאסטנער, איינער פון די וואס האבן דאס געפירט. דער פירער פון דער ארטאדאקסישער קהילה אין בודאפעשט, באראן פיליפ פרוידיגער, האט אויסגעקליבן און באצאלט פאר א צאל רבנים און חשובע אידן, אז זיי זאלן אריין אין דער רשימה, און צווישן זיי איז געווען דער רבי.

דעם ט׳ תמוז תש״ד (30 יוני 1944) איז דער באן ארויס פון בודאפעשט. עס איז געווען א משא־באן, אנגעפילט מיט אידן. מען האט געהאפט אז ער פארט גלייך קיין שווייץ, אבער אנשטאט דעם האט מען אים אוועקגעפירט קיין דייטשלאנד.

בערגן־בעלזן

דער אידישער מצבה־דענקמאל אויפן ארט פון בערגן־בעלזן היינט

דעם י"ח תמוז (9 יולי 1944) איז דער באן אנגעקומען צום לאגער בערגן־בעלזן, נעבן האנאווער. לויט די רשימות זענען דעמאלט אויפן באן געווען 1,684 מענטשן. די גרופע איז געהאלטן געווארן אין א באזונדערן טייל פונעם לאגער, אין בעסערע באדינגונגען ווי אנדערע געפאנגענע דארט. אויך דארט האבן אידן פון דער גרופע אכטונג געגעבן אויפן רבי'ן; דער דאקטער פון דער גרופע האט אים באפרייט פון די ציילונגען, און אנדערע האבן געטון די ארבעט וואס מען האט אים אויפגעלייגט.

אין אויגוסט 1944 איז א ערשטע גרופע פון 318 מענטשן ארויסגעלאזט געווארן קיין שווייץ. די איבריגע, צווישן זיי דער רבי, האבן געמוזט ווארטן נאך כמה חדשים אין לאגער.

אנגעקומען קיין שווייץ

די באן־בריק איבערן טייך ריין צווישן עסטרייך און שווייץ, ביי סאנקט מארגרעטען (היינט)

אין דעצעמבער 1944 איז די צווייטע גרופע, בערך 1,350 מענטשן, ארויס פון בערגן־בעלזן מיט א באזונדערן באן, וואס איז אריבער די באן־בריק איבערן טייך ריין צווישן לוסטענוי און סאנקט מארגרעטען, אריין אין שווייץ. דער טאג וואס סאטמארער חסידים פראוועןאלס דעם טאג פון דער ישועה איז כ"א כסלו תש"ה, דאס איז 7 דעצעמבער 1944.

דער ריין־טאל ביי דער גרעניץ פון שווייץ

אין שווייץ האט מען איינגעשטעלט די געראטעוועטע אין דעם בארג־דארף קא, נעבן מאנטרע, אין גרויסע האטעלן וואס מען האט צוגעגרייט פאר זיי; די אידן וואס האבן געהיטן תורה ומצוות זענען געווען אין איין האטעל באזונדער.

א האטעל אין קא, אויפן בארג איבערן אזערע פון זשענעווע

נאך דער מלחמה

אין אלול תש״ה (אוגוסט 1945) איז דער רבי, מיט כמה הונדערט פון די גראַטעוועטע, אוועקגעפארן פון שווייץ, און מיט א שיף אנגעקומען אין חיפה; ער האט געוואוינט אין ירושלים. א יאר שפעטער איז ער אריבער קיין אמעריקע, און אנגעקומען קיין ניו יארק דעם צווייטן טאג ראש השנה תש״ז (1946). ער האט זיך באזעצט אין וויליאמסבורג, און דארט, מיט א קליינע גרופע חסידים, אויפגעבויט די קהילה „ייטב לב" – פון וואס איז אויסגעוואקסן די גרויסע סאטמארער קהילה וואס מען קען היינט.

ביז היינט פראוועןן סאטמארער חסידים אין אלע ערטער דעם טאג פון כ״א כסלו מיט שמחה און הודאה צום אייבערשטן, אז ער האט ארויסגעפירט דעם רבי׳ן פון יענער פינצטערער צייט. דאס ליד „שיטה הקדושה" איז געמאכט געווארן פאר די טעג.

די וואס האבן געמאכט דאס ליד

אלעס אין דעם פרק איז גענומען פון דער באשרייבונג אונטער דעם ווידעא.

די נעמען פון די זינגער, אויפן בילד פונעם ווידעא

די זינגער: יואלי קליין און שייע גראס – „דער באקאנטער צוזאמען־פּאר", ווי די באשרייבונג רופט זיי.

דער ניגון: מען שרייבט אים צו דעם מהר"ם שפּירא פון לובלין זצ"ל.

די ווערטער: הרב ר' אפרים ניימאן ז"ל, איינער פון די חשוב'ע תלמידים פונעם רבי'ן; און דער טייל „דער אייבישטער איז גרויס" פון הרב ר' אליעזר לעווינגער ז"ל.

דער עיבוד (אראנזשירונג): שמילי לאנדא, וואס האט אויך פּראדוציִרט דאס ליד.

דער קאר: „חסידימ'לעך" קינדער־קאר, אונטער דער פירונג פון יענקי לעווינגער – אן אייניקל פון ר' אליעזר לעווינגער ז"ל.

מוזיקאנטן: קלארנעט – אברימי באלטי; גיטארעס – נחמן אלביץ; מיקס – יענקי כהן.

דאס ליד איז ארויסגעקומען אויף יוטוב אין כסלו תשפ״ג (דעצעמבער 2022).

✦

בילדער פון ערטער (וויקימעדיע קאמאנס):
בערגן־בעלזן – Tsungam, CC BY-SA 4.0
די בריק – Kecko, CC BY 2.0
ריין־טאל – Asurnipal, CC BY-SA 4.0
קא – Whgler, CC BY-SA 4.0